

Zeggenschap: een beknopte

Harry Peer,
oud-redactielid Zeggenschap

Vijftig jaar geleden nam een aantal betrokken vakbondsmensen het initiatief voor de uitgave van 'Zeggenschap - discussiemaandblad voor bedrijfsdemocratisering'. Ervaringen van de werkvloer stonden centraal in dit tijdschrift waarin vakbondsleden met elkaar in discussie gingen. Het tijdschrift was het product van een bredere politisering van de maatschappij en de werkplek en probeerde hier ook richting aan te geven.

De naam Zeggenschap is al veelzeggend. Het is een uitgesproken wens en eis tot meepraten en meebeslissen over alle zaken die de arbeidsorganisatie en de medewerkers aangaan. De betrokkenheid, de inzet en de ambities van de initiatiefnemers waren hoog. De verschijning ervan kunnen we plaatsen tegen de achtergrond van bredere ontwikkelingen in de economie, de politiek, het bedrijfsleven en de vakbeweging.

In de jaren die hieraan vooraf gingen was er veel verzet uit de arbeidersbeweging. Van stakingen in bijvoorbeeld de haven van Rotterdam, de bouw en bij de Hoogovens. Vrouwen van Optilon stakten in het voorjaar van 1973 voor hetzelfde loon voor hetzelfde werk als mannen. Arbeiders bezetten Enka-Breda en Usfa. Leden van ondernemingsraden kwamen in verzet tegen hun beperkte bevoegdheden.

Het leidde ertoe dat werknemers meer heil zagen in het vakbondswerk op de werkvloer. Vanwege technologische vernieuwingen en de noodzaak van humanisering van de arbeid werden in het arbeidsproces hogere eisen gesteld aan autonomie en vakbekwaamheid van medewerkers. Dat bood aanknopingspunten voor medezeggenschap vanuit vakbondsperspectief.

De tijdgeest schiep activisten die zich de slogan eigen maakten van "baas in eigen bedrijf, -bond en zelfs -buik". In de jaren zeventig van de vorige eeuw leek het alsof de organisatiegraad in de vakbeweging wel tot boven de vijftig procent kon toenemen. In enkele bedrijfstakken en overheidssectoren was en is dat nog steeds het geval. Maar terugkijkend kunnen we vaststellen dat de algehele organisatiegraad nooit boven de veertig procent is gekomen.

Karakter Zeggenschap

In 1974 kwamen er drie nummers van Zeggenschap uit. Daarna verschijnt het blad (bijna) elke maand zoals de ondertitel aangeeft. Sommige mensen die hun naam verbonden aan Zeggenschap konden al bogen op een lange geschiedenis in de arbeidersbeweging, anderen zijn jong en actief in de medezeggenschap in bedrijven, in de vakbeweging of op de universiteit. Er zitten 17 personen in de redactieraad. Hieronder vier personen die actief zijn in een bedrijfsledengroep, vakbondsbestuurders, vakbondssociologen en natuurlijk Stan Poppe, Tweede Kamerlid en animator van het bedrijvenwerk. De aanwezigheid van deze universitaire medewerkers stond voor het prijswaardige verbond tussen wetenschap, bedrijfsdemocratisering en vakorganisatie.

In het eerste nummer komen we een soort *mission statement* tegen onder de kop, 'Zeggenschap door actie'. De inzet is de grondige democratisering van de bedrijven en de overheidsdiensten. (Naar de taalspelling van die tijd is de c een k) Het gaat over ervaringen, successen en mislukkingen, met diverse vormen van acties, personeelsvertegenwoordigingen, berichten over schijn- en ondemocratische ontwikkelingen en praktijken, en de reacties van de

De uitgangspunten van de Zeggenschap.

betrokken werkers en vakbonden daarop. Het bedrijfsgebeuren komt centraal te staan vanaf de werkplaats.

De lezerskring van Zeggenschap breidt zich al snel van de werkvloer in arbeidsorganisaties en van de vakbeweging uit naar het onderwijs en personeelsafdelingen van bedrijven. Het blijkt een nuttige en inspirerende bron van informatie te zijn voor studenten en docenten van bijvoorbeeld Personeelswerk op de Sociale Academie en faculteiten als sociologie, psychologie en economie op de universiteiten. Niet verrassend met zoveel vakbondssociologen in de redactieraad.

Persoonlijke ervaringen

Zeggenschap heb ik vanaf het eerste nummer in 1974 gelezen. Op dat moment kon ik me niet voorstellen dat ik er nog eens actief bij zou worden betrokken. In december 1985 leverde ik de eerste bijdrage, een boekbespreking van *Steigers weg! Over de geschiedenis van de Bouwbonden NVV en NKV*. In 1986 ging ik deel uitmaken van de redactie van Zeggenschap. Mijn werk als trainer en adviseur van ondernemingsraden en

cursusleider geschiedenis van de vakbeweging bij de Woodbrookers leverde veel input op voor de redactie. Omgekeerd kon ik cursisten een abonnement op Zeggenschap aanbevelen en artikelen als lesstof uitdelen.

Van een abonnement voor 12 gulden loopt het op tot 30 en daarna 40 gulden per jaar. Het aantal bladzijden varieert, van 12 tot wel het dubbele, een korte periode verschijnt het in de vorm van een krant. De oplage was in de goede tijd 2.500 exemplaren, maar dit was vanwege steeds stijgende kosten een voortdurende strijd om de zaak financieel draaiende te houden.

Met wat lobbywerk slaagt het bestuur erin een gewetensbezwaarde voor de praktische ondersteuning in dienst van de Stichting te krijgen. Van deze nieuwe medewerker werd verwacht dat hij zelfstandig kan werken. Iemand uit de redactie kreeg er nog een taak bij: het inwerken en begeleiden van de gewetensbezwaarde. Gelukkig blijken de opeenvolgende gewetensbezwaarden doelgerichte, intelligente, goed gebekte jongemannen te zijn die dingen snel oppikken. Een betere plek voor vervangende dienstplicht kan ik me moeilijk voorstellen.

De avonden in het redactielokaal in de Bloemstraat 86

in de Jordaan in Amsterdam waren absoluut heel inspirerend. Hier evalueerden we het net verschenen blad en discussieerden we over de inhoud van het komende nummer en verdeelden we de taken. Speciale aandacht voor de leden van de distributieploeg van Zeggenschap, die een keer per maand bijeen kwamen. De gesprekken tussen en met de oudere mannen van de distributieploeg - arbeiders met een verzetsverleden, de meesten lid geweest van de CPN en de Eenheidsvakcentrale (EVC) - maakten grote indruk op de jonge gasten.

Af en toe zette ieder de schouders onder een wat grotere klus. Ter gelegenheid van het 10-jarig bestaan werd

er een jubileumconferentie georganiseerd en een jubileumnummer uitgegeven. In het hierin opgenomen midden-katern staan bijdragen op het gebied van arbeidsduurverkorting, werknemersplannen, beloning, arbeidsomstandigheden en technologische ontwikkelingen. Het geheel krijgt een extra feestelijk tintje door de uitgave van wat een veel gelezen boek zou worden 'Zeggenschap over je werk', geschreven door Frank Pot en Frans van Waarden.

geschiedenis

Midden jaren tachtig

Er wordt naar kwaliteitsverbetering gezocht door toetreding tot de redactie van medewerkers uit vormingsinstellingen die kunnen schrijven, het werkveld kennen en cursussen geven aan ondernemingsraden en dienstcommissies. Het januarinummer van 1987 gaat Zeggenschap in met een Redactioneel dat het blad in een nieuw jasje zit. We lezen “Meer kleur, een overzichtelijker indeling en nog betere artikelen maken het de moeite waard Zeggenschap in uw brievenbus te laten glijden”.

Het is ondoenlijk om recht te doen aan de honderden korte en langere bijdragen uit vijftien jaar Zeggenschap en de betekenis die dat heeft gehad voor de lezerskring. Een enkele keer heeft een artikel zelfs tot Kamervragen geleid. In de zeggenschap van de zomer van 1986 is een forse special gewijd aan de geruchtmakende ontslagzaak van 223 Kaapverdianen bij de *Nedlloyd* in 1983. Dit nummer wordt tot ver buiten de normale lezerskring afgenomen.

Einde van Zeggenschap

Februari 1989 houden we in Bentveld de derde lustrumconferentie van Zeggenschap. Er zijn veel mensen op afgekomen. Interessante inleidingen. Er is een opgewekte stemming, maar bestuursleden hebben hun zorgen over het voortbestaan van het blad. De belangrijkste gebeurtenis in dat jaar is de val van de Muur, waarmee een einde komt aan de Koude Oorlog. De knoop wordt doorgehakt. Ook voor Zeggenschap, *Discussiemaandblad voor bedrijfsdemocratisering* valt het doek.

Rien zat van 1974 tot 1978 in de redactie van Zeggenschap en vervolgens tot 1987 in de redactieraad. Rien kon zich op een gegeven moment niet meer vinden in de zinsnede in de colofon dat de doelstellingen van ondernemingen in de kapitalistische maatschappij onverenigbaar zijn met volledige bedrijfsdemocratie en daarom de strijd om zeggenschap verbonden is met de strijd voor een democratische omvorming van de maatschappij. Hij zag ook de bijdragen van mensen uit de bedrijven afnemen en Zeggenschap zich gaandeweg meer richten op algemeen vakbondsbeleid.

December 1989 komt het laatste nummer van uit. Nog als de dag van gisteren herinner ik me het gesprek dat ik op maandag 9 november 1989 had met vijf leden van de distributieploeg van Zeggenschap. Het interview is geplaatst met de titel *De verzendploeg van Zeggenschap aan het woord*. Al eerder heb ik in deze tekst verwezen naar de politieke en sociale achtergronden van deze arbeiders: naast een baan als vanzelfsprekend actief in de vakbeweging, de Communistische Partij van Nederland, in het verzet, de kern of ondernemingsraad. Dankbaarheid van de autoriteiten hebben ze nooit gekregen. Op de Tweede Wereldoorlog volgde de Koude Oorlog. *De Binnenlandse Veiligheidsdienst (BVD)* hield hen in de gaten. Kameraadschap bond hen. Eenmaal per maand hielpen ze bij het verzendklaar maken van het blad, daarbij werden oude herinneringen opgehaald en de actuele wereldpolitiek becommentarieerd. Het was een bijzondere leerschool voor de jongere toehoorders, geen college op de universiteit kon daar tegenop.

Aan het eind van de jaren zeventig lanceren de commerciële uitgeverijen Samson en Elsevier / Welboom respectievelijk de vakbladen OR-Informatie en Ondernemingsraad/Praktijkblad voor Medezeggenschap. Er wordt geld ingestoken. Zij veroveren de markt. Hugo Klooster van het Praktijkblad voor Medezeggenschap vindt het jammer dat Zeggenschap in de loop der jaren van zijn koers is afgeweken: “Terwijl het tijdschrift zich oorspronkelijk vooral op de micro-bedrijfsdemocratisering wierp, maakte het na 1979 de fout de professionele vakbladen op het gebied van ondernemingsraden te willen volgen. Vrijwilligerswerk legde het af tegen betaalde arbeid”.

We hebben nu drie bladen genoemd over medezeggenschap. Voorts richtte een groep kritische vakbondsleden in 1983 *Solidariteit* op, blad voor een strijdbare vakbeweging, dat elke twee maanden tot 2004 is uitgekomen. Totaal 120 nummers. De laatste tien jaar schreef ik daarin een artikel – vaak ook over medezeggenschap – in de rubriek Verborgene arbeid vergeten arbeid. Daarna is het blad digitaal voortgezet als *Solidariteit Webzine*. Dat brengt om de veertien dagen op zondag een “commentaar” en “extra’s” uit die het brede en internationale terrein bestrijken van economie, arbeid, politiek, orga-

nisatie, beweging en strijd.

Professionalisering

Met de *Wet op de ondernemingsraad van 1979* trad er een nieuwe fase in voor de medezeggenschap van werknemers in Nederland. De ondernemingsraad werd verzelfstandigd, dat wil zeggen dat de directeur niet langer meer deel uitmaakte van de ondernemingsraad. Daardoor konden in het vervolg de leden van de ondernemingsraad ongedwongen zonder de aanwezigheid van de directeur als voorzitter van de OR in eigen kring overleggen, beslissingen nemen en zich voorbereiden op de overlegvergadering met de directeur.

Een tweede belangrijk punt was dat de OR uitgebreide advies- en instemmingsbevoegdheden kreeg op organisatie- en personele vlak. Een derde punt is dat de OR beroepsrechten kreeg bij onder andere kantonrechter en Ondernemingskamer. Scholingsrechten voor de OR werden geborgd, meerdere dagen per jaar en betaald door het bedrijf. Het leidde tot c.q. versnelde een netwerk van ondersteuningsvormen rondom medezeggenschapsorganen: op het vlak van scholing, vorming en begeleiding, vakbladen, advocatenkantoren, enzovoort.

Door de sterkere positie van de OR trad er een onbedoeld effect op: de bedrijfsledengroep van de vakbond werd als het ware de wind uit de zeilen genomen. Uit eigen waarneming kan ik vaststellen dat je in de eerste helft van de jaren tachtig vaak dezelfde mensen in de BLG zag als in de OR. Dubbel werk en tijdsbesteding dus.

Naast het verschil tussen betaalde professionele krachten en vrijwilligerswerk is het grote onderscheid tussen de twee professionele vakbladen en Zeggenschap mijns inziens vooral de wat neutrale op een brede groep van ondernemingsraden gerichte insteek aan de ene kant en de meer politieke, maatschappelijke, activistische opstelling aan de andere kant. Van Stan Poppe, de voorzitter van het Stichtingsbestuur van Zeggenschap en sinds 1986 eveneens de voorzitter van de *Vakbondshistorische Vereniging (VHV)* heb ik geleerd dat sociale en politieke democratisering twee kanten van dezelfde medaille zijn. Het “oude” Zeggenschap heeft geprobeerd daaraan vorm en inhoud te geven.

In de laatste Dwarsligger kondigt Stan Poppe onder de kop ‘Afscheid en nieuw begin’ het einde van het discussiemaandblad aan, maar heeft hij voor de lezer niettemin een verrassing in petto. Zeggenschap herrijst als een kwartaalblad, *Tijdschrift voor vakbewegingsvraagstukken*. De doelgroep van schrijvers en lezers is breder dan voorheen: toonaangevende functionarissen, bestuurders en medewerkers van de FNV naast met de vakbeweging sympathiserende buitenstaanders.

Dit is een ingekorte versie van het artikel dat in 2024 op de website van de VHV verscheen.

■ De Zeggenschap maakte door de tijden heen verschillende transformaties door.

‘Een platform voor discussie blijft nodig’

Aldo Dikker,
oud-hoofdredacteur Zeggenschap

In 2018 kwam een einde aan de geschiedenis van Zeggenschap. In deze laatste decennia kreeg het tijdschrift een steeds bredere oriëntatie, maar dit wist de neergang niet te stoppen. Een platform voor discussie over arbeidsverhoudingen wordt nog steeds erg gemist.

Harry Peer sluit zijn bijdrage over de geschiedenis van het tijdschrift af in 1991, het jaar dat ik in dienst kwam bij Welboom Bladen. Vanaf toen, tot het einde in 2018, ben ik betrokken geweest bij Zeggenschap. Eerst als eindredacteur, later als hoofdredacteur en nog weer later ook als eigenaar. In de loop der jaren veranderde ook de samenstelling van de redactie. Eerst werden vertegenwoordigers van CNV en MHP uitgenodigd mee te denken over de samenstelling van het tijdschrift, en later schoof ook werkgeversvereniging AWWN aan. Immers, vakbewegingsvraagstukken zijn ook relevant voor werkgevers, zo was de gedachte. De ondertitel veranderde naar tijd-

schrift over arbeidsverhoudingen. Ook traden vertegenwoordigers uit de wetenschap en advieswereld toe tot de redactie burelen.

In al die jaren is de werkvloer een steeds terugkerend thema geweest. Niet alleen in tal van bijdragen over medezeggenschap en de verhouding tussen ondernemingsraad en vakbondsvertegenwoordiging in het bedrijf, maar ook in artikelen over waar de vakbeweging haar leden het beste kan bedienen: op polderniveau of in het bedrijf? En daaraan gepaard, wie hebben het voor het zeggen binnen de vakbeweging? De leden, de bonden, het bestuur? Er zijn tal van ontwikkelingen geweest – op de voet gevolgd in Zeggenschap – om daar vorm aan te geven, uitmondend in het Ledenparlement en de ongedeelde FNV. En juist daar is het nu geplot.

Het is te hopen dat het nieuwe bestuur onder leiding van Henk Spekman een einde weet te maken aan het onderlinge gekrakeel. Want een sterke en zichtbare vakbeweging is nodig, zeker in deze tijd waarin we aan het begin staan van de AI-revolutie. Die zal ingrijpende gevolgen hebben voor de arbeidsmarkt en het werk en de organisatie van de vakbeweging.

Het blijft jammer dat er geen platform als Zeggenschap meer bestaat om daarover te discussiëren.